

Ван Хечен
С.О. Патюк, к.юр.н., доц.
(Національний авіаційний університет, Україна)

Еволюція міжнародно-правового співробітництва в сфері захисту прав дитини

На сучасному етапі розвитку суспільства особистість людини визначається як найвища соціальна цінність, через що, і захисту дітей, охороні їх прав приділяється досить велике значення. Проте такий стан речей був не завжди. В роботі аналізується еволюція міжнародно-правового захисту прав дитини.

Інститут міжнародного захисту прав дитини у доктрині міжнародного права розуміється як сукупність міжнародно-правових норм, що регулюють співпрацю держав із забезпечення та захисту прав дітей у всіх сферах життя.

Хоча й вважається, що найактивніший період розвитку інституту починається після Другої світової війни, до цього було прийнято низку документів, які так чи інакше, регламентують різні аспекти захисту прав дітей.

З початку ХХ ст. і до 1945 року існувало три напрями міжнародного співробітництва, які впливали на визнання та захист прав дитини: боротьба з рабством; питання торгівлі жінками та дітьми; міжнародне регулювання праці дітей та підлітків. У зазначений період було прийнято різні міжнародні нормативно-правові акти, як на рівні держав, так у урядових організацій. Вони регулювали питання боротьби з торгівлею дітьми, використанням їх з метою проституції, а також питання охорони материнства, мінімального віку прийняття дітей на різні види робіт [1, с. 76].

На той момент держави не ставили питання щодо розробки універсального документа, що регулює права дітей. Виняток складає Декларація прав дитини, яку було прийнято Лігою Націй у 1924 році. Тим не менш, вона не накладала зобов'язань безпосередньо на держави, а лише проголошувала обов'язок «чоловіків та жінок усіх країн світу» піклуватися про благополуччя дітей. Цей період характеризується початком становлення внутрішньодержавного законодавства в сфері захисту прав дитини.

Наведене дозволяє зробити висновок, що в аналізований період система міжнародно-правового захисту дитини ще не була сформованою.

Діяльність Організації Об'єднаних Націй, а саме проголошення принципу поваги до прав і свобод людини без будь-якої дискримінації стала відправною точкою формування даного інституту.

Починаючи з 1945 року, еволюція концепції міжнародного захисту прав людини пройшла низку етапів.

Перший етап міжнародного співробітництва у галузі прав людини продовжувався з 1945 р. до початку 1980-х років. Він характеризувався накопиченням міжнародних стандартів із прав людини. Статут ООН 1945 року у загальному вигляді закріпив принцип поваги до прав людини. Відповідно до пункту 3 статті 1 Статуту, однією з цілей Організації було здійснення

міжнародного співробітництва «у заохоченні та розвитку поваги до прав людини та основних свобод для всіх, без відмінності раси, статі, мови та релігії».

З огляду на пріоритет прав людини у вирішенні практично всіх питань міжнародних відносин і прав дитини як складової частини загальнолюдських цінностей, Генеральною Асамблеєю ООН у 1946 році було створено Дитячий фонд ООН або ЮНІСЕФ, який є головним гарантом, механізмом захисту прав дітей у всьому світі.

У 1948 році ООН було прийнято Загальну декларацію прав людини, яка визначила перелік та зміст основних прав людини. Міжнародні пакти про права людини 1966 р. юридично закріпили ці права. Було сформовано Білль про права людини. Декілька статей в Декларації були присвячені безпосередньо захисту прав дитини, в ній зазначалося, що «дитина, зважаючи на її фізичну і розумову незрілість, потребує спеціальної охорони та турботи, включаючи і належний правовий захист як до, так і після народження» [2, с. 118].

20 листопада 1959 року Генеральна Асамблея ООН ухвалила Декларацію прав дитини. Декларація була першим міжнародним документом, який містить всеосяжний перелік прав дітей. В той час як Женевська декларація 1924 року відображала турботу про матеріальні потреби дітей, які страждають від розрухи після Першої світової війни, Декларація прав дитини 1959 року спрямована на задоволення потреб та інтересів дітей у ширшому контексті соціального забезпечення, що охоплює такі галузі, як житло, соціальне забезпечення, охорона здоров'я та медичне обслуговування, харчування, освіта кожної дитини та ін. [3, с. 101].

Як специфічний міжнародний акт, декларація проголошує низку принципів або бажаних ідеалів, які зазвичай приймаються урядами та міжнародним співтовариством, але не є конкретними юридичними зобов'язаннями. Таким чином, Декларація 1959 року лише створювала декларативні зобов'язання урядів забезпечити захист прав дітей в рамках програм соціального забезпечення та інших законодавчих та адміністративних заходів.

Подальший розвиток концепції захисту прав дитини був спрямований на інституційну конкретизацію положень зазначених міжнародних документів.

Другий етап розпочався, приблизно, з 1980-х років. Він характеризується зростанням міжнародних контрольних механізмів та процедур, які мали на меті підвищити ефективність вже накопичених стандартів у галузі прав дитини.

Дослідження, проведені ЮНІСЕФ протягом 1970-х років, показали, що порушення прав дітей носили глобальний характер, міжнародні угоди значною мірою ігнорувалися. Національне законодавство держав виявилось неефективним, необхідним було зовнішнє втручання через затвердження єдиних мінімальних міжнародних правових норм [4, с. 44].

Генеральна Асамблея ООН проголосила 1979 рік Міжнародним роком дитини. Цим вона не тільки ще раз звернула увагу світової спільноти на становище дітей, а й змусила світ від простого споглядання перейти до конкретних дій захисту прав дітей. Зміни, що відбулися у світі, і тяжке

становище дітей потребували від світового співтовариства прийняття нового документа, у якому не тільки декларувалися б права дітей, а й фіксувалися юридичні норми захисту цих прав.

Таким документом стала Конвенція про права дитини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1989 року. Конвенція стала логічним розвитком Декларації прав дитини 1959 року, суттєво розширивши та конкретизувавши її 10 принципів (які мали декларативний, рекомендаційний характер).

Прийняття Конвенції стало значною подією в галузі захисту прав дітей: дитину вперше розглядають не тільки як об'єкт, що потребує спеціального захисту, але і як суб'єкт права, якому надано весь спектр прав людини.

Конвенція охоплює як цивільно-політичні, так і соціально-економічні та культурні права дітей від їхнього народження і до досягнення повноліття. Ідеї Конвенції безпосередньо стосуються загальнолюдських проблем, її називають «Великою хартією вольностей для дітей», «Світовою Конституцією прав дитини».

Висновки

До усвідомлення того, що дитина має ті ж права, як і дорослі, людство прийшло наприкінці XIX-початку XX ст. Спочатку міжнародне співробітництво було спрямоване не на забезпечення прав дітей у цілому, а на прийняття запобіжних засобів, які необхідно було вжити для недопущення рабства, експлуатації дитячої праці, торгівлі дітьми та дитячої проституції.

Становлення сьогодишньої міжнародної системи правового захисту дітей, в значній мірі, відбулося в рамках діяльності ООН та її інституцій. Сьогодні основним документом в сфері захисту дітей є Конвенція про права дитини 1989 року.

Теперішній стан розвитку концепції захисту прав дитини характеризується підвищенням ролі міжнародних урядових та неурядових організацій, основну роль серед яких відіграє ЮНІСЕФ.

Список літератури

1. Стичинська А.Б. Принципи прав і свобод дитини у формуванні державної і міжнародної політики. *Науковий журнал «Політикус»*, 2022. № 1. С. 76-81.
2. Зеленьяк П. А. Становлення та розвиток міжнародно-правових стандартів у галузі захисту прав дитини на життя і здоров'я. URL: <http://apnl.dnu.in.ua/2019/33.pdf> (дата звернення: 04.04.2023).
3. Коломосьць Н.В. Міжнародні стандарти як основа захисту прав дитини на національному рівні. *Вісник ХНУВС*, 2015. № 3 (70). С. 100-106.
4. Лінник Н. Історичні передумови захисту прав і свобод дитини на різних етапах розвитку суспільства. *Університетські наукові записки*, 2006. № 2. С. 41-45.